

ДО ПИТАННЯ РІВНОВАГИ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Сучасна економічна наука перебуває напередодні якісних змін внаслідок процесів глобалізації, постіндустриалізації та вестернізації. Зазначені явища, незважаючи на їхню неоднозначність і суперечливість, за своєю природою є умовно-контрольовані людством. Однак, крім них набувають поширення і посилюються аспекти екологічної кризи, яка за умови подальшого розгортання, становить загрозу існуванню окремих культур, суспільств і народів. Нові обставини цивілізаційних змін вимагають від учених відповідного творчого сприйняття та переосмислення, які неможливі без критичного перегляду наукового інструментарію та його доопрацювання відповідно до наявних потреб часу.

Сталий розвиток ефективної й конкурентоспроможної ринкової економіки в Україні неможливий без її взаємодії зі світовим господарством, об'єктивною реальністю якого на сучасному етапі є глобалізація. Сучасні тенденції глобалізації світової економіки накладають свої особливості на забезпечення стабільності економічної системи. У цілому вплив процесів глобалізації на рівновагу економічної системи здійснюється у двох напрямках: через зовнішньоторговельні зв'язки й за допомогою інвестиційної складової впливу світової економіки. Зовнішньоекономічні зв'язки не відділені від внутрішнього економічного й соціального розвитку. Вони перебувають у постійній взаємодії, причому цей вплив підсилюється сучасними процесами глобалізації світової економіки [1]. Активними учасниками міжгосподарських зв'язків стають регіони. Утягуючись у цей процес, вони беруть участь у регіональному, міжнародному й транснаціональному співробітництві. Для багатьох регіонів зовнішньоекономічні зв'язки стали важливим, а в ряді випадків домінуючим фактором стабільності економічної системи, що забезпечує вільний рух капіталів, товарів, послуг, робочої сили й досягнень науково-технічного прогресу між внутрішнім і світовим ринками в рамках відкритої економіки.

Істотну роль у сучасних умовах відіграє „нова економіка”, тобто створення інформаційно-комунікаційних систем, які пов'язують виробника й споживача, що дозволяє управляти великими міжнародними комплексами з єдиного центра й прискорює процеси

руху капіталу та міграцію робочої сили. З одного боку, це об'єктивний процес поглиблення господарських зв'язків між країнами на базі інтенсивного розвитку інтернаціоналізації виробництва й капіталу. З іншого боку, це лібералізація в сфері міжнародних економічних відносин, перехід до відкритості економіки, зміна ролі національних держав [2]. Значний вплив на забезпечення рівноважності економічної системи справляють процеси глобалізації й пов'язані з ними позитивні й негативні ефекти.

До основних причин глобалізації включають: якісні й кількісні, технологічні й економічні зміни сучасного світу; розвиток науки, техніки й технологій, що призвели до інформаційної революції; закінчення холодної війни; включення Китаю у світову господарську систему; розвал соціалістичного табору й утворення трьох великих світових інтеграцій (Північноамериканська, Європейська й Східно-Азіатська); зміцнення участі й значимості міжнародних організацій і ТНК у міжнародних економічних відносинах; лібералізація міжнародної торгівлі; зростаюча спеціалізація, кооперація й значне зростання міжнародної торгівлі; фінансова інтеграція.

До позитивних ефектів глобалізації віднесемо: економічне зближення країн і народів; великий внесок у прискорення світового прогресу й у розвиток багатьох галузей народного господарства, науки й технологій; швидкий розвиток країн і регіонів через залучення інвестицій і передових технологій; повне ефективне використання переваг міжнародного поділу праці, виробничої кооперації й ресурсів у зв'язку з легким доступом до інформації, знань і технологій; вирівнювання умов конкуренції через наростання відкритості національних господарств і їхніх суб'єктів.

Проте, водночас, глобалізація позиціонує себе як нестійкий розвиток. Оголоюючи й загострюючи наявні у світі протиріччя й конфлікти, вона породжує нові небезпеки й проблеми такі як: порушення рівноваги світового співтовариства через нерівномірність розподілу прибутку між окремими країнами й соціальними групами; негативний вплив капіталу транснаціональних компаній на більш слабку економіку, що проявляється в створенні сильної конкуренції місцевим фірмам; підриг стабільності національних валют; загроза економічній безпеці, стагнація національного виробництва й появи ознак конфедеративності у регіонах країн [3].

На сьогоднішній день суперечливий характер рівноваги світової економічної системи в умовах глобалізації проявляється в наступних тенденціях: поляризація економічного розвитку (між країнами й регіонами, усередині них); суперечливі процеси дерегуляції й централізації; підвищення зайнятості в одних країнах і зменшення в

інших; руйнування бар'єрів національних ринків і створення міжнародних монополій; анулювання економічного суверенітету окремих країн за рахунок наднаціональної влади транснаціональних компаній і фінансових центрів; загострення протиріч між світовим універсалізмом і поляризацією; неконтрольоване розширення віртуальних фінансових коштів; створення ілюзії глобальної економічної зони вільної конкуренції при організованій наднаціональній і транснаціональній системі ТНК; породження величезної перманентної заборгованості всупереч величезним прибуткам від глобальної діяльності [4].

В умовах глобалізації країни з перехідною економікою стали частиною світової периферії, що виплачує інноваційну ренту й забезпечує відтік у світовий центр ресурсів розвитку (кадрів високої кваліфікації, науково-технічних розробок, фінансових ресурсів). Відтік ресурсів розвитку скорочує можливості держав усувати виникаючі регіональні диспропорції й згладжувати соціальні контрасти. При цьому виявляються суперечності забезпечення рівноважності української економічної системи (макрорівень) в умовах глобалізації світової економіки. З одного боку, перетворення української економіки в динамічну саморегулюючу систему стало можливим на основі формування системи відкритого типу й розвитку „економічного метаболізму” із зовнішнім середовищем. З іншого боку, однобока сировинна, напівфабрикантна спрямованість українського експорту з характерним для неї нееквівалентним обміном, скоріше надає сталості розвитку світовій, аніж українській економічній системі.

Такий стан глобальної економічної системи вимагає виділення регіону в окремий рівень глобалізації світової економіки. До основних причин можна віднести: по-перше, більш високу мобільність регіонального рівня порівняно з макрорівнем у реагуванні на зміну внутрішнього й зовнішнього середовища в умовах ослаблення позиції держави; різноманіття й багатоаспектність розв'язуваних проблем у всіх сферах громадського життя; по-друге, більш високу здатність регіону до акумулювання фінансових ресурсів, знань, людського капіталу, транспортних і комунікаційних можливостей; по-третє, економічну самостійність регіону у вирішенні окремих питань, але в той же час його невід'ємність як структурної одиниці держави. Все це обумовило необхідність виділення економіки регіону в самостійний рівень процесу глобалізації світової економіки. Перенесення центру ваги розв'язання економічних, екологічних, соціальних і політичних проблем на регіональний рівень не може автоматично вирішити завдання забезпечення рівноваги економічної системи в силу її специфічних особливостей, відтворювального процесу й моделі регулювання на регіональному рівні.

Особливістю регіональної економічної системи є: залежність регіону від держави, що виражається в більш обмежених повноваженнях регіональних органів самоврядування; велика залежність регіонального бюджету від державного, що виявляється в слабкій підтримці регіональних бюджетів бюджетоутворюючими чинниками порівняно з державним рівнем; проміжне становище регіональної економіки між економікою мікрорівня і макрорівня, що зумовлює необхідність однонаправленості векторів регіональної політики та економічної політики держави.

Суперечливий характер рівноваги регіональної економічної системи в умовах глобалізації виявляється в тому, що з одного боку, глобалізація через трансграничний рух факторів виробництва забезпечує стабільність регіональної економічної системи. З іншого боку, нерівномірне включення регіонів у світовий обіг товарів і фінансів, у міжнародний інформаційний і технологічний обмін приводить до диференціації економічного розвитку регіонів, і, отже, до нестійкості економічної системи. На подолання даного протиріччя мають бути спрямовані заходи щодо посилення ролі держави й перерозподільних відносин у рамках соціальної й регіональної політики [1]. Таким чином, в умовах глобалізації структура економіки стає більш складною. Одним з головних суб'єктів стають регіональні (міжрегіональні) міжгалузеві господарські об'єднання – кластери, що утворюють комплекс взаємозалежних секторів економіки (базова галузь, галузі-постачальники й галузі-споживачі, виробники устаткування й послуг). Критерієм для виділення базової галузі кластера є її здатність виробляти продукцію, конкурентноздатну на світовому ринку [5]. Під рівновагою економічної системи варто розуміти систему економічних відносин, що забезпечують довгостроковий розвиток економічної системи з наявністю механізмів саморегулювання (стабілізації й рівноваги), здатних досягти комплексного вирішення економічних, соціальних і екологічних проблем в умовах глобалізації світової економіки.

Таким чином, забезпечення рівноваги економічної системи в умовах глобалізації передбачає:

- стабілізацію економіки у короткостроковому періоді;
- довгострокову динамічну рівновагу економічної системи через досягнення рівноважної залежності між виробництвом і споживанням, доходами і витратами, попитом та пропозицією й т.д. на ринках товарів, капіталу й праці;
- сталий розвиток як комплексний системний процес протягом довгого часу, заснований на взаємодії економічних, екологічних й соціальних елементів;
- стабільність функціонування економічної системи в умовах глобалізації світової економіки.

ЛИТЕРАТУРА

1. Нусратуллин В.К. Неравновесная экономика. Дайджест монографии. (2-е, допол. – М.: «Компания Спутник». – 2006. – 482 с.). – Уфа, 2007. – 186 с.
2. Базылев Н.И. Глобализация и "новая экономика" (соотношение понятий) // Проблемы современной экономики. – 2006. – №1(13). – <http://www.m-economy.ru/>.
3. Черкасов Н.А. Доктрина развития евразийского экономического сообщества в XXI веке // Проблемы современной экономики. – 2006. – №3(15). – <http://www.m-economy.ru/>.
4. Николаев М.В. О критериях равновесия – неравновесия экономической системы // Проблемы современной экономики. – 2007. – №1(17). – <http://www.m-economy.ru/>.
5. Николаев М.В. Кластерная концепция эффективной интеграции регионов в глобальную экономику // Проблемы современной экономики. – 2006. – №1(13). – <http://www.m-economy.ru/>.